ЗМІСТ

Поклони
Поет мовить
Україна мовить
Сідоглавому ("Ти, брате, любиш Русь...")
Декадент

Паренетікон
"Гнів — се огонь. Чим більше дров кладеш..."
"Немає друга понад мудрість..."
"Себе самого наперед..."
"Як лампа розбита..."
"Хто тому шкодить, що йому..."
"Ворог батько, ворог мати..."
Строфи

Притчі
Притча про життя
Притча про красу
Притча про нерозум

Легенди
Легенда про вічне життя

По селах
"На Підгір'ї села невеселі..."

До Бразілії!
"Коли почуєш, як в тиші нічній..."
"Гей, розіллялось ти, руськеє горе..."
ПОКЛОНИ

ПОЕТ МОВИТЬ:

Вниз котиться мій віз. Пов'яли квіти,
Літа на душу накладають пута.
Вже не мені в нові світи летіти!
Війну з життям програв я, любі діти!
Cosa perduta! [1]

З яким же запалом я йшов до бою!
Як рвалася вперед душа вітхнута!
Горіло серце чистою любвою!..
І що ж здобув? Лишив що за собою?
Cosa perduta!

Не дав мороз моїм листкам розвиться,
Квітки мої побила буря люта!
Не довелось геройським боєм биться,
Ламаться звільна мусив, ржею вкриться —
Cosa perduta!

З дрібних шпигань мої повстали рани,
Частками жерла моє серце скрута…
Я й сам не знав, де ті мої тирани?
З дрібних огнив сплелись мої кайдани!
Cosa perduta!

Україно, моя сердечна нене!
Не лай мене, стражденна, незабута,
Що не дало моє життя злиденне
Того, що ждати ти могла від мене!
Cosa perduta!

УКРАЇНА МОВИТЬ:

Мій синку, ти би менш балакав,
Сам над собою менше плакав,
На долю менше нарікав!
На шлях тернистий сам подався
І цупко по тернах подрався, —
Чого ж ти іншого чекав?

Сам знав, що гола я і вбога,
І до мойого ти порога
Прийшов, захтів служить мені.
Ну, в мене слугам плати скупо,
А нарікать на мене глупо…
Просила я тебе чи ні?

І що тобі за кривда сталась?
Що підняли на тебе галас:
"Не любить Русі він ні раз!"
Наплюй! Я, синку, ліпше знаю
Всю ту патріотичну зграю
Й ціну її любовних фраз.

Що проживеш весь вік убого?
Значить, не вкрав ніщо ні в кого,
А чесно працював на хліб.
Та й те подумай ще, будь ласка:
Твойого "я" найкраща частка
З тобою враз не ляже в гріб.

СІДОГЛАВОМУ

Ти, брате, любиш Русь,
Я ж не люблю, сарака!
Ти, брате, патріот,
А я собі собака.

Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Я ж гавкаю раз в раз,
Щоби вона не спала.

Ти, брате, любиш Русь,
Як любиш добре пиво, —
Я ж не люблю, як жнець
Не любить спеки в жниво.

Ти, брате, любиш Русь
За те, що гарно вбрана, —
Я ж не люблю, як раб
Не любить свого пана.

Бо твій патріотизм —
Празнична одежина,
А мій — то труд важкий,
Гарячка невдержима.

Ти любиш в ній князів,
Гетьмання, панування, —
Мене ж болить її
Відвічнеє страждання.

Ти любиш Русь, за те
Тобі і честь, і шана,
У мене ж тая Русь —
Кривава в серці рана.

Ти, брате, любиш Русь,
Як дім, воли, корови, —
Я ж не люблю її
З надмірної любови.

ДЕКАДЕНТ

В. Щуратові

Я декадент? Се новина для мене!
Ти взяв один з мого життя момент,
І слово темне підшукав та вчене,
І Русі возвістив: "Ось декадент!"

Що в моїй пісні біль, і жаль, і туга —
Се лиш тому, що склалось так життя.
Та є в ній, брате мій, ще нута друга:
Надія, воля, радісне чуття.

Я не люблю безпредметно тужити
Ні шуму в власних слухати вухах;
Поки живий, я хочу справді жити,
А боротьби життя мені не страх.

Хоч часто я гірке й квасне ковтаю,
Не раз і прів, і мерз я, і охрип,
Та ще ж оскомини хронічної не маю,
Катар кишок до мене не прилип.

Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода,
Я є мужик, пролог, не епілог.

Я з п'ющими за пліт не виливаю,
З їдцями їм, для бійки маю бук,
На празнику життя не позіваю,
Та в бідності не опускаю рук.

Не паразит я, що дуріє з жиру,
Що в будні тільки й дума про процент,
А для пісень на "шрррум" настроїть ліру.
Який же я у біса декадент?

ПАРЕНЕТІКОН

ГНІВ — СЕ ОГОНЬ...

Гнів — се огонь. Чим більше дров кладеш,
Тим ярче полум'я лютує ясне;
А перестань докидувати дров,
Як стій загасне.

Як моряки в час бурі все з судна
У море мечуть, щоб судно влегшити,
А стихне буря, жаль їм стане страт,
Почнуть тужити, —

Так і гнівний у лютому розпалі
Не тямить, що здорове, що боляче;
А гнів мине, — згадавши, що накоїв,
Запізно плаче.

НЕМАЄ ДРУГА ПОНАД МУДРІСТЬ...

Немає друга понад мудрість,
Ні ворога над глупоту,
Так, як нема любові в світі
Над матірню любов святу.

Не ділиш мудрості з братами,
Її злодії не вкрадуть,

Її не згубиш по дорозі,
Вона є вільна серед пут.

Вона магнет посеред моря,
Найвищий скарб, безцінний дар,
Огнище тепле в студінь горя,
Холодна тінь під страстей сквар.

Без неї все життя пустиня,
Така, як пустий без друга шлях,
І як твій дім пустий без сина,
І як пустий дурного страх.

СЕБЕ САМОГО НАПЕРЕД...

Себе самого наперед
Застав робить, що слідує,
А лиш потому інших вчи, —
Тоді з дороги не схибиш.

Ти сам себе таким зроби,
Щоб інших ти навчати міг;
Сам над собою запануй,
То запануєш над людьми.

Хто сам себе опанував,
Найтяжчу річ він доконав;
Хто сам себе оберіга,
Той безпечніший від усіх.

Не кидай власної мети,
Щоб за чужою десь іти,
А власну ясно ціль пізнай,
До неї просто поспішай.

ЯК ЛАМПА РОЗБИТА...

Як лампа розбита,
Даремно олій доливати;
Як злодій утікне,
Даремно стайні замикати.

Як висохли води,
То пощо там мости будуєш?
Як юність минула,
То пощо з дівками жартуєш?

ХТО ТОМУ ШКОДИТЬ...

Хто тому шкодить, що йому
Зла не зробив,
Невинному, котрий його
Не оскорбив,

На сього власне зло його
Впаде — без слова,
Як проти вітру сіяна
На сівача паде полова.

ВОРОГ БАТЬКО, ВОРОГ МАТИ...

Ворог батько, ворог мати,
Що не вчили сина!
І піде він в світ блукати,
Як та сиротина.

Як між павами ворона
Поваги не має,

Так невчений в товаристві
Голову схиляє.

СТРОФИ

1

Пурпуром сонечко сходить,
Пурпуром криється в морі;
Так будь і ти все спокійний —
В щасті і в горі.

2

Мужню силу хоч похилить горе,
Та не зломить, в підлість не поверне;
Так і свічку хоч схили додолу,
Свого світла вниз вона не зверне.

3

Обрубане дерево знов зеленіє,
І місяць із серпа знов повний стає;
Се бачачи, чесні, не тратьте надії,
Хоч доля гнівная вас гонить і б'є.

4

Не цурається правди мудрець,
Хоч вона й з уст дитинячих буде, —
Так як в ніч, коли сонце зайшло,
Каганця не цураються люде.

5

Добру науку приймай,
Хоч її і від простого чуєш;
Злої ж на ум не бери,
Хоч би й святий говорив.

6

Хто має мудрість, а з неї
Ближнім не хоче вділити,
Той має скарб многоцінний,
В міх шкуратяний зашитий.

7

Мудрість захована,
Золото в скритку —
Однаковісінько
Суть без пожитку.

8

Дурний, хто, помилок лякаючись,
Не сміє братися до діла, —
Так, як би я не їв, лякаючись,
Щоб кришка в голосницю не влетіла.

9

Не пливе супроти вітру
Запах квітів і кадила, —
Але йде по всіх усюдах
Добра слава, добрі діла.

10

Навіть той, хто в призначення вірить,
Все ж трудитися мусить постійно:
Адже ж бачиш і сам, що без труду
Не горить і сухеє поліно.

11

Не звикай утертими стежками
Йти за другим сліпо, як у дим,
Бо як стануть пастухи вовками,
Треба вівцям пастися й самим.

12

Бережи маєток про чорну годину,
Та віддай маєток за вірну дружину;
А себе найбільше бережи без впину;
Та віддай майно, і жінку, й себе за Вкраїну.

13

Гість, дитя, і цар, і жінка
Мають всі один звичай:
Є що чи нема — байдуже,
Їм усе лиш дай та дай.

14

Хто духом низький, не мішайся там,
Де є високих трони;
Таж чобота на голову ніхто
Не надіва замість корони.

15

Та й глупі ж ті багатирі,
Що люблять спать на подушках!
Я спав лиш на однім пері,
І твердо так було, що страх!

16

Щасливий той багач подвійно:
Піч повна дров, огонь горить, гогоче;
А в мене лиш одно поліно,
Та й те горіть не хоче.

17

Отрута є зле вивчена наука,
Отрута є нестравлена їда;
Для бідних трута — взаїмна порука,
Старому трута — жінка молода.

18

Скупий — не пан своїх засіків повних,
А сторож, і приставник, і невольник.

19

Книги — морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

20

Хто власного ума не має,
То з книг не вийде ум йому;
Хто є сліпий на обі оці,
То що по дзеркалі йому?

21

Клониться дерево, плодом обтяжене;
Чесний, розумний, і ти так клонись!
Висохле древо, бемізкії голови
Зломляться, та не похиляться вниз.

22

Великі дерева шануй,
Що плід дають і в спеку тінь;
А як і плід часом хибне,
Чи ж тінь сама не є добром?

23

Мухи сідають на ранах,
Пчоли на квітах пахучих;
Добрий все бачить лиш добре,
Підлий лиш підле у других.

24

Як військо скликає труба,
Так ангелів божих скликають
Сердечні слова.
А в гуслі та флейти де грають

І брата осуджують — там
Приховок чортам.

25

Лихвар і п'яниця —
Се два побратими:
Сам чорт побратимство
Зв'язав поміж ними.

26

На двоє сотворено богом вино:
Розумним на радість, на згубу дурному;
Багатство — на двоє теж дане воно:
На добро милосердним, на згубу скупому.

27

Як від лютого татарина,
Що шаблюкою маха,
Всі тікають безоружнії,
Так тікай ти від гріха.

28

Хто з всіми добрий хоче буть,
Той швидко втратить добрий путь.
На може при добрі той жить,
Хто хоче злу й добру служить.
Бо, хтівши догодить обом,
Він швидко стане зла рабом.

29

Від слона на тисяч п'ядей,
Від коня на сто тікай,
Від вола на десять п'ядей,
Зла й на очі не видай.

30

Як метіль прошумить,
Так загине за мить
Злий, сльозами людськими годований,
Щезне й слід весь по нім…
Але добрий — се дім,
На скалі віковічно будований.

31

Як запорохи чоловік
Знести не може у очох,
Так гордості в душі людській
Не зносить бог.

32

Хоч би й мертвого міг гнівливий воскресить,
То бог його за гнів його відкине;
В гнівливе серце помисл злий, як нетля в світло, лине, —
Сама згорить, а світла не згасить.

33

Хоча б ти і муки тяжкі потерпів,
А брата свойого не любиш,
То все ж ти на вічне життя не доспів,
Лиш дармо дочасне загубиш.

34

Як та опука від скали
Відскакує відлого,
Так кривда людська все паде
На кривдника самого.

35

Огневі, що ліси палить,
На поміч вітер ще спішить,
Та каганець він загасить.
Так сильний сильного скріпля,
Король рятує короля,
Слабого ж топче і валить.

36

Наче віз без коліс
Не покотиться до суду,
Так своєї судьби
Не дійдеш без праці й труду.

37

Молодість у бідності —
Без мами дитина,
Старість у бездітності —
То гірка година.

38

Ти сто людей побив у бою
І тим пишаєшся, герою?

Ось сей лиш власну пристрасть поборов,
І над тобою він горою.

39

Купа дров і жура —
Що з тих двох тяжче є?
В дровах труп лиш згора,
А в журі все життя.

40

Хоч би все небо папером було,
Хоч би все море чорнилом було,
Зорі б на пера всі перекувать,
Ангели б сіли там пір'ям писать,
То не списали б — так мудрий пророк —
Мудрості божої ввік.

ПРИТЧІ

ПРИТЧА ПРО ЖИТТЯ

Було се в Індії.
Степом безлюдним
Йшов чоловік. І враз напав на нього
Голодний лев. Побачивши звірюку
Ще здалека, почувши рик її,
Почав тікати чоловік щодуху.
Тікаючи, наскочив він нараз
На глибоченну балку. Не було
Часу вертатись, не було де скритись,
А звір вже близько. Бачить чоловік,
Що зо стіни безодні, зо стрімкого

Скального обриву худа берізка
В щілині виросла й вершок зелений
Понад безодню к сонцю піднімає.
Не довго думаючи, він чепився
За ту берізку, держачись руками
За пень її, повис над гирлом темним,
Аж поки, бовтаючи там ногами,
На щось твердого крихту не оперся.
Тоді аж відітхнув і дрож смертельна
Потрохи втихла. І почав тоді
Сірома озиратися довкола,
Де він і що з ним?

Перший зирк його
Впав на коріння деревця, що в ньому
Була його єдиная опора.
Що за притичина? Глядить: дві миші,
Одна білява, друга чорна, пильно,
Запопадно, і ненастанно, й прудко
Гризуть коріння того деревця,
Лапками землю порпають, працюють,
Немов наняті, щоб його підпору
Підгризти, підкопати, повалити.
І похололо в того чоловіка
На серці, бо в тій хвилі лев розжертий
Надбіг над пропасть, і його побачив,
І лютим ревом відгомін збудив.
Не міг його дістати, але люто
Глядів згори, скакав і землю гриз,
Ждучи, аж він угору знов підлізе.
І глянув вниз у пропасть чоловік.
І бачить, що на дні тієї балки
Страшна гадюка в'ється і широко
Пащеку рознимає, жде лише,
Щоб він упав для неї на поталу.

Померкло в голові у чоловіка,
За серце стисло, і холодним потом
Все тіло облилось.

Та враз почув,
Що те, о що опер він ноги, якось
Ворушиться. Зирнув, аж пробі! Се
Гадюка, звита в клубок, що в щілині
Дрімала. Рад був скрикнуть чоловік,
Та голос в горлі задушив переляк.
Рад був молиться, та тривога вбила
Побожну думку. Наче труп холодний,
Він висів, певний, що в найближчій хвилі
Коріння миші підгризуть, гадюка
У ногу вкусить, сил його не стане,
І вниз він упаде, змії в пащеку.
А втім — о диво! На гілках берізки
Побачив той нещасний чоловік
Гніздо чмелів. У щільнику малому
Було там трохи меду, а чмелі
Всі полетіли в поле за пожитком,
І закортіло чоловіка того
Покушать меду. Він всіх сил добув,
Піднявся трохи вгору, і устами
Досяг щільник, і ссать його почав.
І враз немов рукою відняло
Йому від серця. Солодощі меду
Заставили його про все забути:
Про льва, що вив йому над головою,
Про миші, що його підпору гризли,
І про дракона, що внизу грозив,
І про гадюку, що у стіп сичала.
Про все, про все забув той чоловік,
Найшовши в тих краплинах медових
Несказанну, високу розкіш раю.

Готама Будда, Азії світило,
Очима духа бачив сю пригоду
І своїм вірним так про неї мовив:
"Сей чоловік, брати, — то кождий з нас.
Життя важке, природа нам ворожа
І тисячі пригод і небезпек
З усіх боків усе нас окружають,
Як того мужа, що там в балці висів.
Голодний лев над нами — то є смерть;
Дракон внизу — то вічне забуття,
Що кождого нагрожуєсь пожерти,
А миші, чорна й біла, — день і ніч,
Що ненастанно вік наш підгризають,
А та гадюка під ногами, браття, —
То наше власне тіло, непостійне,
Слабе і хоре, що нам в кождій хвилі
Назавсіди відмовить може служби.
А та берізка, за яку вчепившись,
Міркуємо спастися від заглади, —
Се людська пам'ять — щира, та коротка.
Нема нам виходу із того горя,
Нема рятунку. Та одно лиш нам
Лишилось, те, чого ніяка сила,
Ніяка нам пригода взять не може:
Се чиста розкіш братньої любові,
Се той чудовий мід, якого крапля
Розширює життя людське в безмір,
Підносить душу понад всю тривогу,
Над всю турботу із-за діл минущих —
В простори, повні світла і свободи.
Хапайте сквапно краплі ті, брати!
Бо лиш в тому, що серце ваше чує,
Чим груди повні, чим душа живе,
У розкоші любові і бажання,

В братерстві, у надії, у змаганні
До вищих, чистих цілей є ваш рай".

ПРИТЧА ПРО КРАСУ

Арістотель-мудрець Олександра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:

"Більш, ніж меч, і огонь, і стріла, і коса,
Небезпечне оружжя — жіноча краса.

Тільки мудрість, наука і старші літа
Подають проти неї міцного щита".

Арістотель-мудрець по садочку гуля, —
Бач, Аглая іде і очима стріля!

Та Аглая, котрої надземна краса
Звеселяє людей і самі небеса;

Та їдких її слів і шпаркого ума
Всі боялися, навіть цариця сама.

Арістотель дівчині гаразд придивився,
Як повз нього ішла, низько їй поклонився

І промовив: "Аглає, благаю, молю!
Над всю мудрість, над сонце тебе я люблю.

На часок-волосок вволи волю мою, —
Чого хоч загадай, я для тебе зроблю!"

Усміхнулась Аглая. "Се ж почесть мені,
Що на мні зупинив свої очі ясні

Той мудрець, що пишаєсь ним Греція вся,
Що умом обняв землю, зглибив небеса.

Я твоя. Що захочеш, зо мною чини,
Лиш одну мою просьбу в тій хвилі сповни.

По саду тім, де в'ються доріжки круті,
Півгодини мене повози на хребті".

Усміхнувся мудрець. Дивні примхи в дівчат!
Та дарма! Обіцявсь, то вже годі бурчать.

І хламиду він зняв, і рачкує піском,
Його очі Аглая закрила платком,
І сидить на хребті, й поганяє прутком.

Так заїхали враз аж на площу садка,
Де під тінню дерев край малого ставка

Олександер сидів, його мати й весь двір, —
Срібний сміх там лунав, і пісні, й бренькіт лір.

А Аглая кричить: "Ну, мій ослику, ну!"
Ще мінуточки дві! Ще мінутку одну!"

Аж у круг двораків його дівка пуста
Завела, і зіскочила живо з хребта,

І платок із очей поспішилася знять...
Що там сміху було, то й пером не списать.

Арістотель-мудрець Олександра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:

"Більш, ніж меч, і огонь, і стріла, і коса,
Небезпечне оружжя — жіноча краса.

Ані мудрість, наука, ні старші літа
Не дають проти неї міцного щита.

Се я сам досвідив. Лиш мертвець та сліпець
Може буть проти неї надійний борець".

ПРИТЧА ПРО НЕРОЗУМ

Стрілець сильце заставив,
Спіймалась пташка вмить;
Він взяв її, щоб зараз
Головку їй скрутить.

Залебеділа пташка:
"Ой, стрільче, стій, пожди!
Я пташечка маленька,
Що з мене тут їди?

Пусти мене на волю,
Я дам тобі за те
Три добрії науки
На все твоє життє".

Стрілець мій здивувався:
"Чи бач, ся дробина
Мене навчати хоче!
Ну, що там зна вона?"

І мовить: "Добре, пташко!
Коли з твоїх наук
Я хоч що-то змудрію,
Тебе пущу я з рук".

І мовить птах: "Не жалуй
За тим, чи зле, чи гоже,
Що сталось раз і більше
Відстатися не може".

Стрілець подумав: "Правда!
За тим жаліть не гоже,
Що сталось раз і більше
Відстатися не може".

І мовить птах: "Не рвися,
Завдавши серцю скрути,
Що зробиш — розробити,
Минуле знов вернути".

Стрілець подумав: "Правда!
Шкода бажань і скрути:
Що зробиш — не розробиш,
Що сталось — не вернути".

І мовить птах: "Ніколи
Не вір ні в які дива:
Не вір ні в яку вістку,
Що просто неможлива!"

Стрілець подумав: "Правда!
Чимало плещуть дива,
А розміркуєш — скажеш:
"Ся сплітка неможлива!"

"Гаразд, — сказав він, — пташко!
Не злі твої науки,
Лети ж собі й стрільцеві
Не попадайся в руки".

І пурхнула пташина,
На близькій гілці сіла
І, до стрільця звернувшись,
Таке йому повіла:

"Ей, та й дурний ти, стрільче,
Що дав мені здуритьсяl
А мною ти, небоже,
Міг добре поживиться!

Бо знай, в моїй утробі —
Якби ти знав отсе! —
Є перла так велика,
Як струсове яйце!"

Стрілець аж зойкнув з жалю:
"А, що ж я наробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив!"

І він підбіг під гілку
І скочив, що є сил,
Щоби спіймати пташку, —
Та ба, не має крил!

А потім мовив: "Пташко,
Пташиночко моя!
Вернись до мене! Буду
Тобі за батька я.

У клітку золотую
Всаджу тебе я сам
І все, чого захочеш,
Тобі я радо дам!"

Пташина відповіла:
"Дурний ти є, як був!
Всі три мої науки
Відразу ти забув!

Зробив ти добре діло,
Мені летіть велів, —
І зараз по хвилині
Сам того пожалів.

А потім забажав ти
Мене дістать ще раз
І просьбою вернути
Назад минулий час.

А чом? Бо несуразним
Повірив ти словам,
Що в мні є перла, більша
Удвоє, ніж я сам".

ЛЕГЕНДИ

ЛЕГЕНДА ПРО ВІЧНЕ ЖИТТЯ

1

Олександер Великий весь світ звоював
І отсе в Вавілоні мов бог раював.

А побожний аскет вік в пустині прожив
І молитвою й постом богині служив.

Наче сонце, що разом прогонює тьму,
Так богиня в опівніч явилась йому.

Прихилилась і мовить: "Мій вірний слуго,
Чим тебе вдоволить? Чи бажаєш чого?"

А с к е т м о в и т ь:

"Хоч яке се життя і трудне, і сумне,
Дай, щоб старість і смерть оминули мене".

Б о г и н я м о в и т ь:

"Ну, як се в тебе дар найцінніший з усіх,
На ж тобі сей малий золотистий горіх.

Одну нічку не спи, один день промовчи
І, очистивши ум, сей горіх розтовчи.

Шкаралющу в огонь, а розкусиш зерно,
Дасть тобі молодим вічно жити воно".

2

Цілий день промовчав, і не спав усю ніч,
І готовивсь аскет на великую річ.

Ось огонь розпалив із пахучих полін,
І кадило в огонь щедро кидає він,

І закони господні проходить умом,
Щоб очистити ум, не схибити притьмом.

Та ось сумніви в серці повстали страшні:
"Вічно жить — молодим — ну, пощо се мені?

Чи вертати у світ, де панує борба?
Чи ось тут вічно жить? Се ж безумство хіба!

О богине, прости! Я згрішив, бачу сам!
Та безцінний твій дар комусь іншому дам.

У нас цар молодий, богорівний наш цар!
Богорівним зовсім його зробить твій дар.

Міліонам він сонце, життя є нове,
Для добра міліонів хай вічно живе".

З

Олександер Великий весь світ звоював,
Та дівчини рабом себе він почував.

Персіянки Роксани предивна краса
В його серці горить, мов пожар, не згаса.

У обіймах його та красуня горда
Наче тає, на груди його припада;

Та хвилина мине, і він чує, що ось
В її серці вороже ворушиться щось,

І в очах, ще вогких від любві і жаги,
Дикі іскри горять, наче злі вороги.

З її уст вилітають бажання страшні —
Се бажання пожарів, убійства, різні.

Їй опертись король не здоліє й на мить:
Там згорів Персеполь! Завтра Суза згорить!

Кліта вбив при вині! Чи любов се, чи чад?..
День у день із небес його кидає в ад.

4

Олександер Великий богині молився:
"Дай, богине, щоб нині весь світ провалився!

Або дай, щоб скінчилася мука моя,
Щоб я знав, чи богиня вона, чи змія?

Чом міняється так, кілько є в дні годин?
І чи в серці її я пануюодин?"

В тій хвилині аскет перед ним опинивсь
І покірно царю до землі поклонивсь.

"Вічно жий, царю мій! Хай твої вороги
Згинуть! Ось тобі дар від твойого слуги.

Не згордуй! Сей малий золотистий горіх —
Від богині се дар! Моя гордість, мій гріх".

І він все розповів, відки має сей плід,
Що робить, щоб богині сповнить заповіт.

"Міліонам ти сонце, добродій єси, —
Будеш жить вічно юний, як плід сей з'їси".

5

"Вічно жить! Молодим! Справді, божеський дар!"
І великим, безсмертним почув себе цар.

"Вічно жить! Молодим! А вона? А вона?
Постаріє, зів'яне, мов квітка марна!

Що без неї життя? Сонце? Небо? Сам рай?
З нею жить! Або радше ти сам умирай!"

Вже й не думає цар, до Роксани біжить:
"Серце, ось тобі дар: вічно в юності жить!"

І сказав їй усе, відки має сей плід,
Що робить, щоб богині сповнить заповіт.

"Коли любиш мене, моє сонце ясне,
Дасть безсмертя обом нам зерно те дрібне.

А не любиш… — урвав. — Кого хочеш люби!
Ось тобі сей горіх! Що захочеш — роби!"
Зчервоніло дівча, в личко вдарила кров, —
Олександер не ждав її слова — пішов.

6

Гей, Роксано, красуне, що думаєш ти?
Чи про те, щоб з царем до безсмертя дійти?

Не про те! Інший жар в її серці горить!
Інший бог там живе! Інший цар там царить.

Він мета її мрій, осолода очей,
Над усіх милий їй генерал Птолемей.

Хоч не любить її і холодний, як лід,
Вона рада свій вік дать за сам його вид.

"Вічно жить молодій, а без нього? О ні!
Краще він хай живе, дасть безсмертя й мені!

Ну ж, поможе сей плід його серце здобуть!
А як ні, то мені краще в світі не буть".

Птолемея знайшла, і дала йому плід,
І сказала, який в нім лежить заповіт.

А як ніч надійшла, вона тихо пішла,
Олександру в вино трути-зілля влила.

7

Занедужав король, важко стогне, кричить,
А Роксана при нім не ридає, мовчить.
Головами хитають старі лікарі,
І тривога, як ніч, залягла у дворі.

По всім краю йде вість, наче змора та сон,
І сумує весь край, і рида Вавілон.

Ось у строях, білилах, рум'янах ціла,
В Олександрів покій куртизана ввійшла.

"Вічно жий, царю мій, на потіху для всіх!
Ось від мене тобі чудодійний горіх!

Се богині є дар. Як з'їси те зерно,
Вічно жить тобі дасть вічно юним воно".

Спалахнув Олександер: "Нещасна, дрижи!
Від кого маєш плід сей? По правді скажи!"

Та дівча не дрижить, не спускає очей:
"Мені дав його твій генерал Птолемей".

8

Олександер у болях жорстоких лежав
І в руці своїй плід чудодійний держав.

"Вічно жить і любить! День за днем! День від дня
А життя — то борня! А любов — то брехня!

Вічно жить у борні! Биться в сітях брехні!
День за днем! День за днем! Без кінця! Ні, ох, ні!

Не для нас, о богине, твій божеський дар!
Хоч над світом я цар, та над серцем не цар.

Міліони людей можу вбить, погубить,
Та чи змушу кого мене вірно любить?

Вічно жить! О богине, се жарти, се сміх!
Вічне щастя чи дасть сей чудовний горіх?

А без щастя, без віри й любові внутрі
Вічно жить — се горіть вік у вік на кострі!

Ні, богине! Візьми свій дарунок назад!
Я в нірвану волю, чи в Олімп, чи у ад!"

9

Серед болю в постелі підводиться цар,
І побожно цілує чудовний той дар,

І в тріскучий огонь із пахучих полін
Чудодійний горіх бистро кидає він.

І здалось, що вже біль не так люто палив,
Мовби в збурену кров охолоди налив.

Прояснів його ум, серце збулось химер,
А в опівніч саму Олександер умер.

ПО СЕЛАХ

НА ПІДГІР'Ї СЕЛА НЕВЕСЕЛІ

На Підгір'ї села невеселі
Простяглися долом-долинами,
Мов край шляху на твердій постелі
Сплять старці, обвішані торбами.

Понад річку верби головаті
Довгі віти в воду похиляють;
Журавель поскрипує при хаті,
Босі діти по двору гуляють.

З-поміж верб, та груш, та яворини
Чорні стріхи глипають, нагнувшись,
Мохом вкриті, корчами калини,
Мов на вітер ті сичі, надувшись.

Похилились смерекові стіни,
Там і сям стемпльовані дрючками,
Мов каліки, ждуть собі заміни,
Щоб спочить розбитими кістками.

Сліповаті та тісні віконця
В старосвітських засувах ще ходять.
Чи лякаються ясного сонця
Ті, що вік свій в тих хатах проводять?

Не видати комина на хаті;
Вранці дим всю хату заповняє,
З стріхи буха, в'ється по загаті,
Хапле очі, сльози витискає.

В хаті піч трохи не в півкімнати
З запічком і припічком із глини,
Вічно тепла — то жолудок хати,
Величезний, як живіт дитини.

Хліб і страва — тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей люд лиш для роботи,
А на хліб вся праця йде кривава.

Ліжко газди — п'ять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна;
Тепла піч є для дітей невкритих,
А для старших постіль непотрібна.

Слуги в стайні сплять — їх коні гріють,
А дівки на лаві, на запічку;
Про вигоду й думати не сміють,
Щоб лиш крижі випрямить за нічку.

І про одіж мало дбають нині:
Як кожух є й чоботи пасові,
Для газдині шнур коралів в скрині,
Для дівчат хустята шалінові,

Капелюхи хлопцям повстянії, —
То й весь празник є на довгі літа;
Буднішня одежа в хаті шита
З полотна, що вироблять хатнії.

На стіні розвішані довкола
Дерев'яні давні богомази:
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мази.

Тільки й всього християнства в хаті, —
Але є й письменства в ній познаки:
Там під сволоком, завитий в шматі,
Лист небесний — писаний бог зна ким,

Йосифінський наказ панщизняний,
Прадідівський квит на тридцять буків,
Діда скарга за грунтець забраний,
Батьків акт ліцитаційний драний, —

Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

ДО БРАЗІЛІЇ!

КОЛИ ПОЧУЄШ, ЯК В ТИШІ НІЧНІЙ...

Коли почуєш, як в тиші нічній
Залізним шляхом стугонять вагони,
А в них гуде, шумить, пищить, мов рій,
Дитячий плач, жіночі скорбні стони,
Важке зітхання і гіркий проклін,
Тужливий спів, дівочії дисканти,
То не питай: сей поїзд — відки він?
Кого везе? Куди? Кому вздогін?
Се — емігранти.

Коли побачиш — на пероні десь
Людей, мов оселедців тих, набито,
Жінок, худих, блідих, аж серце рвесь,
Зів'ялих, мов побите градом жито,
Мужчин понурих і дітей дрібних,
І купою брудні, старії фанти,
Навалені під ними і при них,
На лицях слід терпінь, надій марних,
Се — емігранти.

Коли побачиш, як отих людей
Держать, і лають, і в реєстри пишуть,
Як матері у виходках дітей
Зацитькують, годують і колишуть,
Як їх жандарми штовхають від кас,
Аж поїзд відійде, — тоді припадок!
Весь люд на шини кидається враз:

"Бери нас або переїдь по нас!"
Се в нас порядок.

ГЕЙ, РОЗІЛЛЯЛОСЬ ТИ, РУСЬКЕЄ ГОРЕ...

Гей, розіллялось ти, руськеє горе,
Геть по Європі і геть поза море!

Бачили мури Любляни та Рєки,
Як з свого краю біг русин навтеки.

Руські ридання й стогнання лунали
Там, де Понтеби біліються скали.

Аж із Кормон, мов живого до гробу,
Гнали жандарми наш люд, як худобу.

Небо італьське, блакитне, погідне,
Бачило бруд наш, пригноблення бідне.

Генуя довго, мабуть, не забуде,
Як то гостили в ній руськії люде.

Будуть ще внукам казать проти ночі:
"Дивний тут люд кочував із півночі.

Рідну країну з слізьми споминав він,
Але з прокляттям із неї тікав він.

Спродував дома поля, господарство,
Вірячі байці про Рудольфа царство,

Дома покинувши землю родинну,
Гнався, щоб мрію ловити дитинну.

Смілий у мріях, у вірі беззглядний,
В дійсності, наче дитина, безрадний.

Ані порадитись, ні побалакать, —
Знав він лиш гнуться, та жебрать, та плакать".

Гей, розіллялось ти, руськеє горе,
Геть по Європі і геть поза море!

Доки гамбурзькі важкі паровози —
Де ви не ллялися, руськії сльози!

Всі з тебе, русине, драли проценти:
Польськії шляхтичі й швабські агенти.

Що то ще жде тебе на океані?
Що у Бразілії, в славній Парані?

Що то за рай ще тобі отвираєсь
В Спіріту Санто і Мінас Джераєс?